

05.09.2024

Asia: VN/12457/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024)

Luku 1. Johdanto

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 2. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 3. Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 4. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 5. Kokonaisturvallisuuden toimijat

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 6. Kokonaisturvallisuuden tulevaisuus

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

OSA 2: Strategiset tehtävät

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse strategisen tehtävän numero ja nimi sekä nimeä osio (Päämäärä ja tavoitteet; Toiminta-ajatus; Toimijat).

-

Yleiset kommentit strategialuonnokseen.

Kirjoita yleiset havaintosi strategialuonnoksesta.

Lausuttavana oleva luonnos yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi on järjestyksessään viides. Päivitysten myötä käsittelyn näkökulma on strategiassa laajentunut ja sisältöalueiden määrä kasvanut. Kokonaisturvallisuus ymmärretään strategialuonnoksessa koko yhteiskunnan asiana. Luonnoksessa pyritään keskittymään erityisesti toimintatapoihin häiriötilanteisiin ja kriiseihin varauduttaessa ja niihin vastaamisessa. Tarkoituksena on varautumisen kehittäminen ja elintärkeiden toimintojen turvaaminen.

Pirkanmaan liitto on aiemmin tutustunut ja antanut lausuntonsa valtioneuvoston päätökseen huoltovarmuuden tavoitteista, jolla määritellään tarvittava valmiuden taso sekä varautumisen periaatteet ja painopisteet Suomessa. Yhdessä yhteiskunnan turvallisuusstrategian kanssa nämä kaksi valtakunnallista tarkastelua muodostavat perustaa poikkeusoloihin varautumiselle ja niiden oloissa toimimiselle.

Nykyinen suomalainen kokonaisturvallisuuden konsepti on puutteineenkin maailmanlaajuisesti ainutlaatuinen, systeeminen lähestymistapa yhteiskunnan turvallisuuteen.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian luonnoksessa näkökulma on valtakunnallinen, ja konsepti kovin keskushallintovetoinen. Keskeisiksi toiminnan tasoiksi ja toimijoiksi luonnoksessa tunnistetaan lähinnä kansallisen tason viranomaisia ja verkostoja. Pirkanmaan liitto kuitenkin korostaa, että toimivaa kokonaisturvallisuustyötä ei ole mahdollista toteuttaa ilman maakunnallista ja kunnallista ulottuvuutta. Konsepti hyötyisi nykyistä vahvemmassa kansallisesta ja maakunnallisesta koordinaatiosta ja näiden välisen työnjaon ja vastuiden selkeämmästä määrittelystä.

Luonnostekstissä todetaan yleisenä tarpeena, että ”alue- ja paikallistason rakenteita uudistettaessa on turvallisuusasioiden huomioimiseen ja koordinaatioon kiinnitettävä erityistä huomiota”. Samalla todetaan lukuisien käynnissä olevien uudistusten vaikeuttavan aluetason kuvaamista yksityiskohtaisesti. Alueelliset valmiustoimikunnat, maakunnalliset turvallisuustoimikunnat ja maakunnalliset turvallisuusklusterit tunnistetaan luonnoksessa alueellisen yhteistoiminnan alustoiksi. Myös hyvinvointialueiden sekä eräiden ELY-keskusten tehtäviin viitataan joissakin kohdin. Strategialuonnoksessa ei silti käsitellä juuri lainkaan maakunnan tason ja paikallistason toimijoiden roolia, tehtäviä tai muuta kontribuutiota kokonaisturvallisuuden ylläpitoon ja kehittämiseen. Pirkanmaan liitto pitää tätä merkittävänä systeemisenä puutteena. Strategian pyrkimys kuitenkin on

hahmottaa kokonaisturvallisuus läpileikkaavana, kaikki yhteiskunnan tasot ja oleelliset toimijat kattavana kysymyksenä.

Strategisia tehtäviä luonnoksessa tunnistetaan 56 kappaletta yhteensä seitsemässä kokonaisuudessa. Pirkanmaan liitto kiinnittää huomiota siihen, että laajan kokonaisuuden vuoksi sisältöteemojen käsittely jää paikoitellen pintapuoliseksi luetteloinniksi. Esitystapa ei tuota kokonaiskuvaakaan siitä, miten tehtäviä pannaan toimeen, tai miten niitä tulisi kehittää. Tarkastelu hyötyisikin selkeästi strategisemmasta otteesta, tarvittavien toimenpiteiden ja konkreettisten tekojen määrittelemisestä sekä myös tehtävien priorisoinnista. Vahvistamista kaipaavat myös elinkeinotoimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan yhteydet ja tehtävät kokonaisuudessa, joka nyt näyttää kovin julkishallintopainotteisena.

Merkittäviä maakuntatason toiminnassa turvallisuuteen liittyviä kokonaisuuksia ovat ainakin paikkatiedot, logistiikka, energia- ja vesihuolto sekä ampumaradat. Näissä on suuria haavoittuvuuksia, joiden selättämiseen tarvittaisiin linjauksia ja toimenpiteitä, tai joissakin tapauksissa selvää tukea tai resursointia valtiolta. Lisäksi maankäytön suunnittelulla kunta- ja maakuntatasolla on erittäin tärkeä tehtävä monen tyyppisten uhkien torjunnassa. Tällaisia löytyy esimerkiksi väestönsuojeluun, ympäristötuhoihin sekä kemikaali- ja kuljetusturvallisuuteen liittyvissä kokonaisuuksissa. Kaikki nämä asiat eivät välttämättä ole julkiseen turvallisuusstrategiaan kirjattavissa olevia asioita, mutta ne on syytä tunnistaa varautumista edellyttävinä, sekä toimijoiden roolien, vastuiden ja resurssien täsmentämistä vaativina aiheina.

Strategialuonnoksessa ei käsitellä kriittisen infrastruktuurin tai maankäytön paikkatietokysymyksiä. Ongelmana on, että niitä koskeva kansallinen ohjeistus on yhä riittämätöntä, vaikka tiedossa on, että väärissä käsissä paikkatiedoista voi koitua merkittäviä turvallisuusriskejä. Kriittiseen energiainfraan liittyvän paikkatiedon julkisuuteen tulisikin kiinnittää vakavaa huomiota, määritellä minkä tahojen perustoiminnalle tiedonsaanti esimerkiksi energiainfran kehittämisen suunnitelmista on oleellista. Vastaavasti tulisi linjata, missä määrin tiedonsaantia olisi tarkoituksenmukaista rajoittaa. Samat kysymykset koskevat myös vesihuollon kehittämistä ja turvaamista.

Uuden Euroopan laajuista liikenneverkkoa ohjaavan TEN-T-asetuksen vaatimukset eurooppalaisen raidelevyeyden suunnittelusta sekä mahdollisesta edistämisestä tulisi strategiassa tunnistaa huoltovarmuus- ja turvallisuuskysymyksenä. Maayhteydet Eurooppaan ja aidosti yhtenevä liikenneverkko ovat Suomelle tärkeitä jo normaalioloissa. Poikkeusoloissa niiden rooli vain korostuisi. Konkreettisen rataverkkoon liittyvänä varautumiskysymyksenä Pirkanmaan liitto korostaa Tampereen keskustassa sijaitsevan järjestelyratapihan siirron toteutusta. Nykyisessä rakenteessa esimerkiksi kemikaaliuhkiin ja -suuronnettomuustilanteisiin varautumista ei voida tehdä pelkällä maankäytön suunnittelulla.

Suomessa on varauduttava toimintaympäristön muutoksiin teollisuuden ja energiatuotannon raaka-aineiden toimitusvarmuuden ja varastojen ylläpitämisessä. Tätä voidaan tehdä esimerkiksi

kehittämällä määrätietoisesti metsän uudistamisen toimenpiteitä. Erityisesti talvikauden lämpötilojen kasvava vaihteluväli edellyttää myös kattavan terminaaliverkoston aikaansaamista biopohjaisen energiatuotannon raaka-ainehuollon turvaamiseksi. Tällöin myös tieverkon kunto ja ylläpito erityisesti energiatuotantolaitoksille kriittisillä osuuksilla nousee huomion kohteeksi. Bioenergian hankinnassa ja varmuusvarastoinnissa oleellisen alempiasteisen tiestön kunnosta on myös jaksettava huolehtia.

Strategialuonnoksessa vesihuolto on tunnistettu osaksi elintarvike- ja terveydenhuoltoa. Riittävän laadukkaan talousveden saannin turvaaminen onkin olennaista paitsi kotitalouksille, myös yhteiskunnan toimintakykyä ja yksilöiden turvallisuutta ylläpitäviä tuotteita ja palveluja tuottavalle elinkeinotoiminnalle, ml. teollisuus. Kasvavilla kaupunkiseuduilla merkittävin riski toimivalle vesihuollolle on pintavedenotosta johtuva haavoittuvuus esimerkiksi kemikaali- ja säteilyvaaratilanteissa. Siksi korvaavia ratkaisuja, kuten tekopohjaveden muodostamista, tulisi viranomaisyhteistyöllä edistää aktiivisesti.

Voimistuvan ilmastonmuutoksen myötä vesihuollon häiriöihin sekä raakaveden laadun ja antoisuuden muutoksiin varautuminen on entistäkin tärkeämpää. Ennakoivaa suunnittelua tarvitaan myös hulevesien hallinnassa ja hulevesijärjestelmien riittävässä mitoittamisessa lisääntyvien sateiden ja tulvien takia. Ilmastonmuutoksen myötä huomiota tulee kiinnittää myös rakennettujen kaupunkikeskustojen ylikuumentumiseen eli lämpösaareilmiön välttämiseen ja hajautetun pienenergiatuotannon edistämiseen. Näillä toimilla on merkitystä myös yksilöiden turvallisuuden ja toimintakyvyn ylläpitämiseen ja kriisinkestävyyteen. Edellä todetut kaavoituksessa ja rakentamisessa esiin nousevat kysymykset liittyvät vahvasti ympäristön muutosten, luontokadon ja ilmastonmuutoksen havainnointiin ja seurantaan, ja ne tulisi yhä vahvemmin nähdä myös turvallisuusstrategisina asioina.

Eräs vapaaehtoisen maanpuolustuksenkin vahvistamisessa tärkeä maakunnallinen näkökulma on ampumarataverkoston kehittäminen. Ampumarataverkoston kehittämissuunnitelmien laatimisesta vastuussa oleville maakuntien liitoille on siksi syytä antaa tarkempaa ohjeistusta maakunnallisten suunnitelmien laatimiseen, jotta ne olisivat tasalaatuisempia, ja edistäisivät yhtenäisemmin myös koko maan rataverkoston kehittämistä. Valtion olisi syytä rahoittaa jo olemassa olevien ratojen kehittämistä ja uusien ratojen perustamista.

Lopuksi muistutamme, että hyvinvointialueiden syntymisestä huolimatta kuntien toimiala on edelleen erittäin laaja ja toimivalta vahva. Koronakriisin myötä kuntien merkitys kokonaisturvallisuuden kentässä kirkastui entisestään. Varautumistehtävän menestyksekkääksi hoitamiseksi kuntatason on oltava vahvasti kytkettynä varautumisen vastuutahoon. Maakuntataso puolestaan tuottaa erittäin käyttökelpoisen mittakaavan nykyistä vahvemmille toimijoille, strategisen ja operatiivisen tason välille, siviili- ja viranomaisyhteistyön koordinointiin. Kansallisen tason ja kuntien välinen kuilu jäisi liian suureksi ilman vahvaa maakunnallista toimijaa.

Yhteenvetona toteamme, että kokonaisturvallisuuden strategia on keskeinen tahtotilan määrittely yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Asiakirjan merkityksen vuoksi Pirkanmaan liitto toivoo sen viimeistelemistä edellä todetut näkökohdat huomioon ottaen.

Ikonen Tuula
Pirkanmaan liitto